

INFORMATIONSMYNTET

Penningens värde minskar, medan värdet på information ökar. Kan information överta penningens funktion, eller delar av denna? Blir information vår nya valuta?

Mängden information anses f n allmänt svälla mycket kraftigt. Det talas om en för världen som helhet exponentiell tillväxt. Åtminstone gäller detta för den totala mängden registrerade data. Det är en oerhörd expansion. Begreppet informationsförorening, information pollution, börjar användas i detta dataöverflöd. Allt större faktuell databanker byggs upp, och datorleverantörerna gnuggar händerna av förtjusning över den ökande efterfrågan. Men vad är det egentligen som expanderar? Är det de totala datamängderna eller är det de resultat vi människor får ut av dem, informationen?

Sannolikt har just registreringen en nyckelfunktion. Vi omges i vår miljö av ungefär lika mycket data idag som för tusen år sedan. I våra personliga medvetanden, i våra hjärnor, sker heller ingen nämnvärd expansion över generationerna. Vi föds med begränsade datamängder till vårt personliga förfogande, ökar vårt kunnande successivt till mogen ålder, och glömmet sedan långsamt bort det mesta på ålderns dagar. Möjligen ökar våra möjligheter att komma ihåg en aning över århundradena, men det är i så fall bara marginella förändringar.

Däremot medger den tekniska utvecklingen att vi registrerar och bevarar allt större datamängder. Och vi utnyttjar sannerligen dessa möjligheter. Antalet böcker, tidskrifter, promemorior, bilder, filmer, m m ökar starkt. Ju fler data desto bättre, ju mer omfattande basdatamängder desto säkrare och rättvisare beslut... Och allra mest imponerade blir t ex en statistikbearbetning om den körts i en dator, den moderna och något snabbare gåspennan med vilken väsentligheter präntas.

Den potentiellt tillgängliga mängden obearbetade intryck är troligen inte mycket större idag än förr. Men allt ska idag nödvändigtvis registreras. Är detta meningsfullt? Förmodligen når vi snart ett optimum, där vi bör sluta lagra annat än uppenbart väsentliga data. Problemet är då att komma överens om vad som är väsentligt, ett i sanning inte oväsentligt problem.

Detta för över till de kvalitativa aspekterna. När blir data information? Hur får den enskilda människan tillgång till relevant information i ett ständigt ökande dataflöde? Kan hon smälta allt mer och mer?

Det är rimligt att betrakta begreppet information som ökad kunskap hos människan. Information kan då ses som derivatan av kunskapen över tiden. Konstant kunskap innebär ingen information, och tvärtom. Men kunskapsökningen måste vara systematiserad för att bli meningsfull. I begreppet information måste därför också ingå en relatering till den enskilda människans referensram. Ur dessa aspekter är därför informationen relativ. Vad som är nytt och värdefullt för A, är inte alltid nytt för B, och därför kanske mindre värdefullt.

Tveklöst får vi med tiden ökade möjligheter att förse oss med information av de mest skilda slag. I 1990-talets datasamhälle kan vi t ex på våra hemterminaler mana fram det mesta, från stundens nyheter till Platons

tänkar. Problemet blir då att på förhand välja vilka data vi vill konsumera, snarare än att i efterhand låta minnet självt selektera genom att glömma bort det oväsentliga i redan inmatade data. Vi flyttar utväljningen från det omedvetna i hjärnan till det medvetna och rationella när vi formulerar våra önsknings genom att trycka på terminalens tangenter. Och allt oftare måste vi få hjälp med att fråga rätt.

Är detta effektivisering? Blir våra upplevelser större? Blir de kvalitativa intrycken djupare, och av större värde än de ökande valproblemen? Det är möjligt att de personliga profilerna rent av kan löpa risk att utsuddas när valproblemen blir för svåra. Vem ska den i många avseenden osäkra enskilda människan få råd av? Konsumentverket kan bli en Storebror som rekommenderar kunskapsvägar för de mest skiftande önskemål. "I kväll kan du lämpligen lyssna på Joyce, Mailer eller Ehrensvärd i litteraturkanalerna om du inte vill diskutera miljövård i debattkanalen, eller se på fotboll i sportkanal 3". Ökar detta möjligheterna till personförverkligande?

Ju större kvantiteter data vi utsätts för, desto suddigare blir kvalitetsbegreppet. Vad är kvalitet annat än kvantitet per enhet av berörda egenskaper? Det blir svårare och svårare att se djupet genom dimman.

I detta dataöverflöd ökar värdet av den information som når rätt mottagare. Ju svårare att finna, desto värdefullare.

Vi kan konstatera att dagens penningflöden får allt svårare att fylla sin avsedda funktion. Det blir allt mer komplicerat att lösa t ex problemen kring internationell ekonomisk balans med hjälp av tillgängliga valutor. Kan information komma att bli ett medium för att ersätta penningen?

Vi har redan nått en bit på väg i den riktningen. Det är snart suspekt att i viktigare affärer använda sig av kontanter. En tusenkronorssedel in natura föder misstanken att vederbörande inte är ekonomiskt stabil och har kommit över sedeln på illegal väg. Check och kreditkort, som avbildar penningar, eller representerar dem med beloppsinformation, är snart det helt normala mediet för penningtransaktioner. I bankernas datasystem flyter inget annat än namn och siffror. Bara i transaktionernas ytterkanter är de återförsäkrade med verkliga penningar. Förmodligen är vi på väg åt ett system där den enskilda medborgarens ekonomiska situation enbart vid mycket enstaka tillfällen stöder sig på hennes privata fonder i bank eller snarare försäkringsbolag. I det helt dominerande antalet fall äger hennes transaktioner rum utan kontroll av annat än sekundära konsekvenser av dessa fonder. Då är penningen redan kvantitativt sett ersatt av information om tillgängliga penningar. Informationssamhället ligger ur denna aspekt om hörnet.

Begreppet information är alltid relativt det lokala system där det används. 1974 kan lika gärna stå för antal päron i en container som för ett årtal.

Hur ska då informationsenheten definieras? Bortsett från nationella valutors namn och tillfälliga värdefluktuationer inbördes så kan vi definiera en krona, en dollar, en rubel, en yen, osv inom den sfär där den används. Det finns internationella överenskommelser därom.

Om vi definierar ett system väl, så bör begreppet information om detta system kunna användas som värde-mätare. Kan sådana allmänna system definieras för många människor gemensamt? Det borde vara möjligt. Tiden innebär dock en komplikation. När systemen blir gamla blir också information om dem ofta mindre värd. Informationens värde sjunker med tiden, sägs det ibland generellt, men något vårdslöst. Men tidsberoendet kan byggas

in i värdefunktionen. Informationsinflationen bör kunna kvantifieras.

För att komma fram till ett för många människor gemensamt värde på information måste vi då först finna ett gemensamt system att referera till.

Ett sådant system måste anknyta till referensramarna hos alla de människor som informationen ska vara värdefull för. Det måste alltså vara i huvudsak överordnat individuellt starkt varierande förhållanden. Vilka kännetecken skulle vidare ett sådant system ha? Det bör vara stabilt nog för att kunna tåla vissa konjunkturmässiga förändringar från omgivningen. Vädernyheter, t ex, bör kunna vara värdefulla även om enstaka väderstationer tillfälligt underlåtit att rapportera. Systemet bör tåla enstaka läckor - utåt eller inåt - så länge dessa ej är för frekventa. Det måste också gå att finna väldefinierade kanaler för in- och utmatning till systemet. Och, dess tidsberoende måste kunna regleras på ett tillräckligt noggrant sätt.

Dessutom bör antalet människor, för vilka informationen är värdefull, kunna variera något utan att värdet kommer i alltför stark obalans. Vidare bör givetvis precisionen i informationen kunna bestämmas tillräckligt noggrant.

För avgränsade grupper av individer och organisationer bör sådana system finnas. Betrakta t ex ett företag i bilbranschen. För detta bör det vara värdefullt att ständigt få all sådan färsk information om konkurrenternas beteenden som t ex en nyhetsbyrå eller något specialiserat informationsföretag har till hands. Men skulle kunna ge ett fixt värde åt det faktum att ständigt få tillgång till sådan information.

För en individ skulle på motsvarande sätt färsk nyheter om t ex nyutkomna böcker eller resemöjligheter, anpassat efter en personlig önskeprofil, kunna ges ett annat fixt värde. Förutsättningen är då att det blir tekniskt möjligt att tillräckligt snabbt välja ut och individuellt distribuera denna information. Sådan teknisk apparatur kan datatekniken i princip erbjuda redan idag. Frågan huruvida detta blir ekonomiskt möjligt beror naturligtvis på många faktorer, inkluderande efterfrågans omfattning och karaktär. Skulle man få betala med pengar eller med information? Det förra är väl inledningsvis troligt.

Det måste också finnas möjlighet att bedöma efterfrågan på olika typer av information. Värdet blir delvis beroende av denna efterfrågan. En sådan pragmatisk inställning räcker dock inte helt. Det finns definitivt värdefull information som inte - ännu - har kvantifierats med hjälp av efterfrågan. Det kan t ex röra sociala samhällsförhållanden, legala förordningar m m, dvs medborgerligt gemensamma fakta.

Vi betalar redan licensavgifter för radio och TV. Men här är utbudet i huvudsak okorrelerat till efterfrågan. Ingen nämnvärd möjlighet finns idag för en konsument att påverka informationsutbudet från monopolet Sveriges Radio.

Med TV-kassetter och kabel-TV luckras den situationen upp något, om än i begränsad grad. Med datorstyrda elektroniska tvåvägssystem kan vi emellertid vänta verklig kommunikation, där efterfrågan blir en variabel att verkligen ta hänsyn till. I sådana system kan information betalas med information. För att få tillgång till vissa typer av data, t ex matrecept eller filmrecensioner, kan individen betala med sina egna uppfattningar om andra sakfrågor, vart hon önskar resa, hennes åsikt om en färsk kulturell händelse e d.

Från och med 1 juli 1974 är den offentliga Datainspektionen officiellt verksam. Där ska tillstånd ges till, och tillsyn hållas över alla personregister som är avsedda för databehandling. Många typer av data kan komma att relateras till personuppgifter, och man kan därför vänta att Datainspektionen så småningom blir en verklig maktfaktor i datasamhället. Där kommer information om information att samlas på ett sätt som efter hand kan oroa. Måhända blir inrättandet av en Dataombudsman nödvändigt för att balansera den informationsmakten. Även av privat företagsamhet kan givetvis informationsmissbruk få allvarliga konsekvenser, för individen eller grupper av individer.

Kraften i - och därmed värdet av - rätt information vid rätt tidpunkt blir successivt en utomordentligt stark samhällsfaktor. Vi kommer att behöva en gemensam planering för frågorna kring distribution och konsumtion av information. I längden kommer möjligen inte vår offentlighetsprincip att vara tillfyllest. Den behöver begränsas i vissa fall, och kanske förstärkas i effektivitet i andra.

Dessa informationens makroaspekter kan väntas attrahera mer och mer intresse. Det är egentligen förvånande att de hittills diskuterats så sällan. Amerikanen David Sarnoff har sagt:

"Information kommer liksom energi att bli en grundläggande handelsvara i världsekonomin. Information kommer att fungera som en form av pengar, vilken kan förvandlas till varor och tjänster var som helst".

Nog känns det som en utmaning att söka kvantifiera den enhet, varmed alla andra resurser kan hanteras?

Tomas Ohlin